

ЕКОНОМІКА ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 331.101.6:631.11

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄСТВАХ ©

О.Л. ПОЛЬОВА,
доктор економічних наук,
доцент кафедри фінансів та кредиту
Вінницький національний аграрний
університет (м. Вінниця)

У статті розглянуто методологію оцінки ефективності використання трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств. Досліджено стан та динаміку продуктивності праці у сільськогосподарських підприємствах України. Визначено переваги та недоліки різних методів оцінки продуктивності праці виробництва сільськогосподарської продукції, що пов'язано із особливістю, призначенням та інформаційною базою розрахунку показників. Розглянуто фактори підвищення продуктивності праці, які об'єднано у групи: природно-кліматичні, організаційні, економічні та виробничі.

Встановлено, що методологічною основою оцінки продуктивності праці є відношення результату діяльності до маси ресурсів, які використані задля його отримання, тобто здійснюється оцінка ефективності використання трудових ресурсів.

Ключові слова: трудові ресурси, ефективність використання трудових ресурсів, продуктивність праці, показники продуктивності праці, трудомісткість, фактори підвищення продуктивності праці, сільськогосподарське виробництво, ефективне виробництво.

Рис. 3. Табл. 1. Форм. 5. Літ.9.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку аграрної економіки вирішальну роль відіграє формування та ефективне використання трудових ресурсів. Із врахуванням ринкових перетворень трудові ресурси являють собою фактор, який інтегрує засвоєні знання, новітні технології, відповідну кваліфікацію і компетентність задля досягнення поставленої мети – розвитку та підвищення соціально-економічної ефективності підприємства. Ключовим моментом ефективної діяльності сільськогосподарських підприємств виступають інструменти впливу та причини зміни продуктивності праці. Ефективне використання трудових ресурсів призводить до збільшення обсягів виробництва та реалізації продукції як основного джерела розширеного відтворення та зацікавленості робітників у результатах

діяльності сільськогосподарського підприємства. Оцінка ефективного використання трудових ресурсів здійснюється за допомогою методологічних підходів, які ґрунтуються на системі показників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема підвищення продуктивності праці знайшла своє відображення у наукових працях зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема С. Брю [4], О. Васильєвої [5], О. Данилової [3], К. Кириченко [1], К. Макконелла [4], К. Парамонові [8], С. Сергійчука [9], Р. Чорної [2], І. Чернеги [6], Л. Федулової [8] та ін. Проте потребують уточнення методологічні підходи щодо оцінки продуктивної праці на сільськогосподарських підприємствах за існуючою класифікацією показників.

Формування цілей статті. Метою статті є узагальнення методологічних підходів оцінки продуктивності праці на основі наявної статистичної бази щодо отримання найбільшого ефекту в цілому по галузі та при виробництві продукції за мінімальних витрат праці на сільськогосподарських підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Продуктивність праці – один із основних факторів організації виробництва, який спрямований на отримання позитивного результату діяльності сільськогосподарського підприємства. За своїм змістом продуктивність праці характеризує ефективне та раціональне використання як природних, матеріальних, грошових, так й трудових ресурсів при виробництві продукції сільського господарства. Тому проблема підвищення продуктивності праці – головне завдання ведення ефективної діяльності окремого підприємства й економіки країни в цілому. Дана обставина обумовлюється такими положеннями:

- відповідний рівень продуктивної праці забезпечує конкурентні переваги підприємства;
- величина показника «продуктивність праці» залежить від організації виробництва, охорони праці та безпеки трудової діяльності;
- рівень продуктивності праці на окремому підприємстві відображає якість життя населення країни.

На сьогодні у теорії та на практиці використовується різноманітна сукупність підходів щодо визначення ролі продуктивності праці у ефективній діяльності підприємства. Продуктивність праці відображає ступінь використання елементів виробництва, зокрема трудових ресурсів у процесі створення матеріальних благ та отриманні ефекту [1]. Продуктивність праці – важливий трудовий показник, від рівня якого залежить чисельність працівників, розмір фонду оплати праці, обсяг виробництва продукції, прибутковість. Крім того, продуктивність праці відображає науково-технічний прогрес суспільства і характеризує становище окремого підприємства, сектору економіки, країни в цілому [2, 3]. В історії економічної науки такі відомі вчені, як К. Макконелл і С. Брю під продуктивністю розуміють середній продукт праці чи виробіток одного робітника за одну годину відпрацьованого часу [4]. Частіше використовується поняття трудомісткості, що характеризується сумою затрат праці на виготовлення одиниці продукції.

Дослідження економічної науки з питань обчислення продуктивності праці дозволило сформулювати класифікацію методів її оцінки. Методологічний підхід оцінки продуктивності праці на сільськогосподарських підприємствах включає три групи методів розрахунку: вартісний, натуральний та трудовий. Продуктивність праці, розрахована за кожним із методів, становить систему показників ефективного

використання трудових ресурсів підприємства. Кожний метод оцінки продуктивності праці має свої особливості, призначення, інформаційну базу розрахунку, недоліки та переваги розрахунку із врахування особливостей виробництва сільськогосподарської продукції (рис. 1).

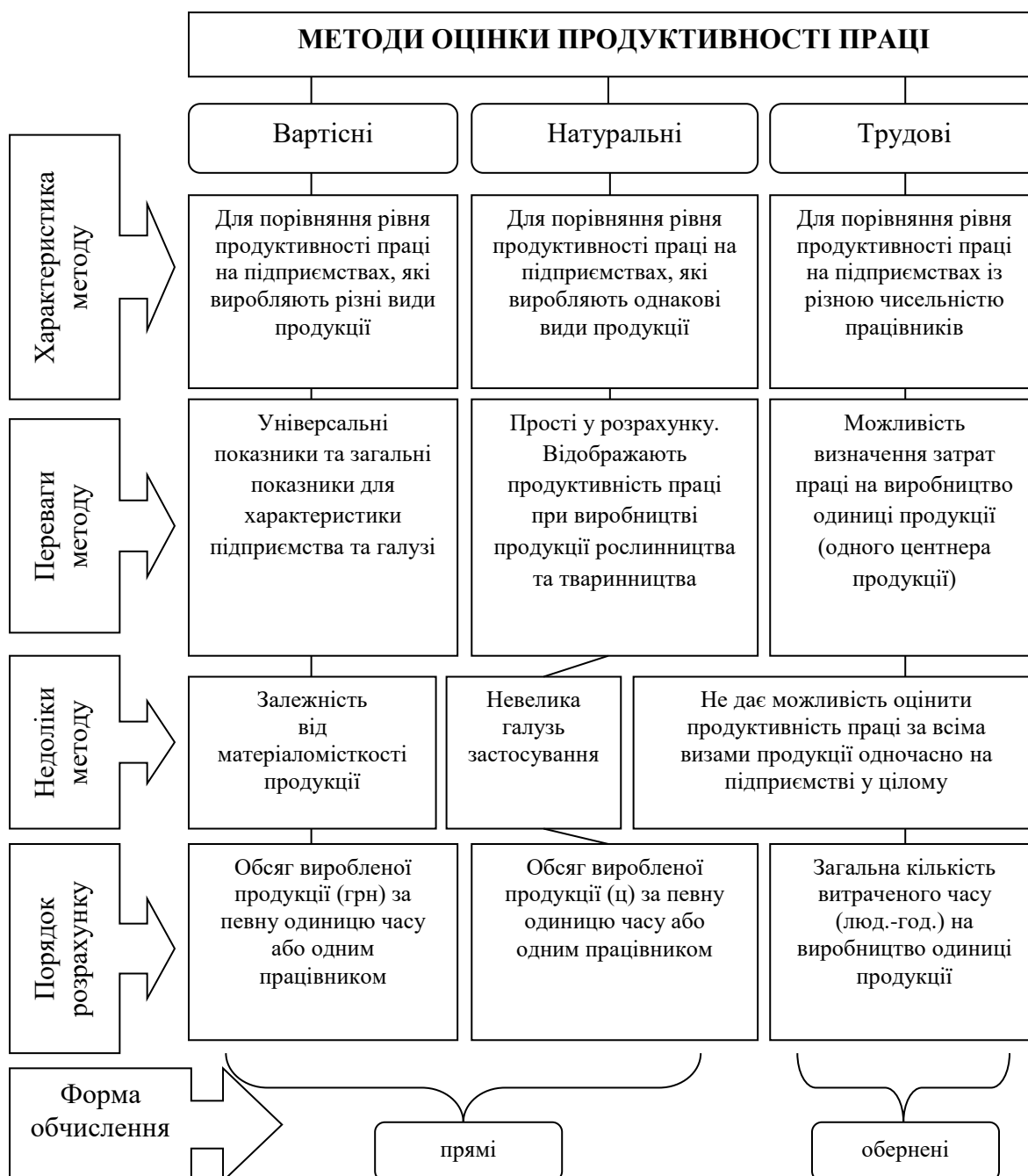

Рис. 1. Характеристика методів оцінки продуктивності праці на сільськогосподарських підприємствах

Джерело: розроблено автором

Узагальнення методів оцінки продуктивності праці (рис.1) свідчить про те, що вибір методу обчислення продуктивності праці залежить від поставлених задач управління трудовими ресурсами й не може бути представлений тільки у

вартісному вираженні. Відповідно необхідно постійно займатись пошуком нових методів оцінки продуктивності праці, які забезпечують точність, достовірність, а головне порівнянність показників.

Дослідження продуктивності праці доцільно починати проводити саме на рівні окремих підприємств. Оскільки кожне підприємство має у своєму розпорядженні ресурси наявної кількості, тому необхідно визначити чинники підвищення продуктивності праці для конкретного підприємства, а потім перейти до дослідження продуктивності праці у галузі [5].

Особливість розрахунку продуктивності праці на сільськогосподарських підприємствах базується на нормативному методі. Використання нормативного методу пов'язано із розвитком сучасних інформаційних, технологічних та інноваційних технологій. При цьому не можна зосереджуватись лише на кількості виробленої продукції сільського господарства, продуктивність праці нерозривно пов'язана із якістю продукції, що безпосередньо впливає на економічний результат діяльності підприємства.

Базовим критерієм економічної ефективності використання трудових ресурсів є продуктивність праці, але цим показником не вичерпується оцінка рівня використання людського потенціалу на сільськогосподарських підприємствах, не менш важливим є їх повне і раціональне залучення до виробництва [6]. Але виробництво продукції не завжди залежить від робітників, які належать до трудових ресурсів, більше – від природно-кліматичних умов, селекції, генної інженерії, умов утримання тварин та технології виробництва тощо. Існує ствердження, що при покращенні якості отриманої продукції виникає додатковий ефект.

На сьогодні не існує загального єдиного методологічного підходу оцінки продуктивності праці, який можна було б вважати еталонним, тому що кожний має свої переваги та інформаційну базу розрахунку.

При розрахунку вартісного показника продуктивності праці на сільськогосподарських підприємствах у чисельнику використовують: вартість валової продукції сільського господарства (окремо продукція рослинництва або тваринництва), валовий дохід та прибуток. Для того, що виключити вплив цін на дані показники застосовують співставні ціни, що дає найбільш чітке представлення рівня продуктивності праці. Найбільш розповсюдженим показником продуктивності праці за вартісним вираженням, який використовується у розрахунку, є вартість валової продукції у співставних цінах 2010 року (формула 1 і 2).

$$EP = \frac{\sum QP}{\sum T} \quad (1) \quad \text{або} \quad EP = \frac{\sum QP}{\bar{q}} \quad (2),$$

де EP – продуктивність (ефективність) праці, грн; Q – вартість валової продукції сільського господарства, ц; P – співставні ціни 2010 року; T – затрати праці, люд.-год.; \bar{q} – середньорічна спискова чисельність робітників.

Аналіз ефективності використання трудових ресурсів у сільськогосподарських підприємствах України за період 2010-2014 рр. (рис. 2) показав зростання продуктивності праці. Зокрема, продуктивність праці у рослинництві підвищилась на 95,28 тис. грн (або на 71,32 %), у тваринництві – на 93,63 тис. грн (або на 71,77 %) та взагалі по сільськогосподарському виробництву –

на 95,07 тис. грн (або на 71,66 %). Проти однакової тенденції підвищення продуктивності праці у межах галузей сільського господарства, середні щорічні темпи росту відрізняються: для рослинництва становлять 114,5 %, а для тваринництва 110,5 %. Підвищення продуктивності праці у сільському господарстві свідчить про впровадження нової техніки, наявність кваліфікованого персоналу, використання новітніх інноваційних ресурсозберігаючих технологій, що встановлює зв'язок між продуктивністю праці та науковим прогресом. Отже, продуктивність праці є базовим економічним критерієм ефективності виробництва, але в офіційній статистиці лише представлена показником вартості валової продукції сільського господарства у розрахунку на одного зайнятого працівника у співставних (постійних) цінах 2010 року.

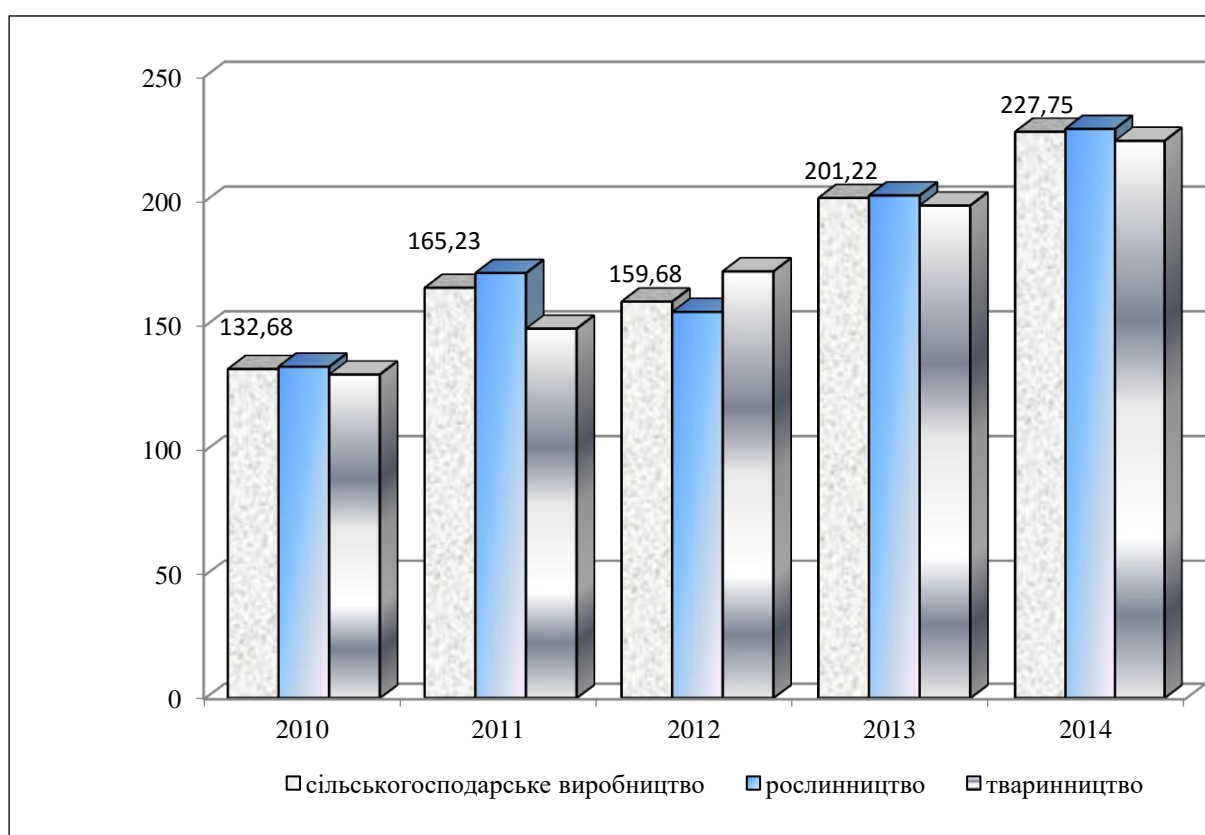

Рис. 2. Динаміка продуктивності праці у сільськогосподарських підприємствах України за період 2010-2014 рр.

Джерело: розраховано на основі [7]

При натуральному методі продуктивність праці сільськогосподарського виробництва виражається у натуральних одиницях, найчастіше у центнерах (формула 3 і 4).

$$EP = \frac{\sum Q}{\sum T} \quad (3) \quad \text{або} \quad EP = \frac{\sum Q}{\overline{Ч}} \quad (4),$$

де EP – продуктивність (ефективність) праці, ц; Q – кількість окремих видів продукції сільського господарства, ц; T – затрати праці, люд.-год.; Ч – середньорічна спискова чисельність робітників.

Розрахунок продуктивності праці, яка виражена у натуральних показниках, базується на статистичній звітності "Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств за 20 _ р." форма 50 с.-г. в розрізі показників – виробництво окремих видів продукції галузі рослинництва та тваринництва, середньорічної кількості працівників. Практика показує, що вимір продуктивності праці у натуральному вираженні не знайшло широкого використання, тому що не дозволяє оцінити середній рівень продуктивності праці на сільськогосподарських підприємствах за всіма видами продукції.

Трудовий метод заснований на використанні інформації про трудомісткість виробленої продукції сільського господарства, що оцінюється в одиницях робочого часу – людино-години (обсяг виконаних робіт множиться на відповідні норми часу). Тому, трудомісткість робіт – це показник, що характеризує витрати живої праці, виражені в робочому часі, витраченому на виробництво продукції (послуг). Головна перевага трудового методу полягає у наступному: норми затрат часу практично не змінюються протягом багатьох років, тому оцінка у людино-годинах об'єктивно характеризує продуктивність праці.

Трудомісткість є зворотним показником продуктивності праці і розраховується за формулою:

$$t = \frac{\sum T}{\sum q} \quad (5),$$

де t – трудомісткість, люд.-год.; q – кількість окремих видів продукції сільського господарства, ц;

T – затрати праці, витрачені на виробництво продукції, люд.-год..

Переваги показника трудомісткості продукції перед показником вироблення наступні: по-перше, він встановлює пряму залежність між обсягом виробництва і трудовими затратами; по-друге, застосування показника трудомісткості дозволяє пов'язати проблему виміру продуктивності праці з факторами і резервами її зростання; по-третє, він дозволяє зіставляти витрати праці на однакові вироби в різних цехах і ділянках підприємства; по-четверте, виключає вплив на показник продуктивності праці змін в обсязі поставок по організаційній структурі виробництва.

Залежно від складу витрат виділяють трудомісткість: технологічну, виробничу, повну трудомісткість, трудомісткість обслуговування виробництва, трудомісткість управління виробництвом.

Трудомісткість продукції – це важливий комплексний показник, який узагальнює витрати праці в процесі виробничої діяльності підприємства і його підрозділів в існуючих економічних відносинах. Виробництво сільськогосподарської продукції традиційно вважається трудомістким. Від оптимізації затрат праці залежать не лише показники сільського господарства, але й умови відтворення робочої сили. Трудомісткість найтіснішим чином пов'язана з продуктивністю праці: чим менше трудомісткість, тим вища продуктивність, зниження трудомісткості означає зростання продуктивності праці. Трудомісткість сільськогосподарського виробництва одиниці (одного центнера) продукції при рівних інших чинниках знижується при підвищенні урожайності культур або продуктивності тварин.

Рівень продуктивності праці у сільськогосподарських підприємствах ґрунтується на характеристиках трудомісткості виробництва конкретних видів продукції (табл. 1).

Таблиця 1

Трудомісткість виробництва продукції у сільськогосподарських підприємства України за 2010-2014 роки, (люд.-год./ц)

Продукція	Роки					Відхилення у % 2014 р. до 2010 р.
	2010	2011	2012	2013	2014	
Рослинництво						
Зерно та зернобобові	1,37	0,97	1,10	0,81	0,72	-47,45
Насіння соняшнику	2,65	2,12	2,19	1,44	1,51	-43,02
Цукрові буряки	2,61	1,46	2,63	0,54	3,10	18,77
Ріпак	2,60	2,91	2,23	1,34	1,46	-43,85
Тваринництво						
Приріст: великої рогатої худоби	38,29	34,01	30,02	27,24	21,07	-44,97
свиней	50,50	42,67	33,65	30,78	26,35	-47,82
птиці	25,2	20,5	23,7	25,7	15,7	-37,70
Молоко	5,88	5,54	4,55	4,44	3,99	-32,14
Яйця курей (на 1000 шт.)	3,05	2,19	2,06	1,90	1,40	-54,09

Необхідно відзначити, що протягом 2010-2014 рр. трудомісткість сільськогосподарської продукції по Україні зменшилася у середньому на 39,55%, що є позитивним явищем. Особливо важливо відзначити підвищення продуктивності праці у найбільш трудомісткій галузі – тваринництво. Нажаль на сільськогосподарських підприємствах ще досі використовується застаріла техніка та частково впроваджуються новітні технології, тому такий приріст продуктивності праці значною мірою зумовлений сприятливими погодно-кліматичних умовами, кваліфікованими працівниками, проведення селекційної роботи та відповідний рівень організації виробництва.

Трудомісткість сільськогосподарської продукції можна розраховувати не лише за видами виробленої продукції рослинництва та тваринництва, а й у розрахунку на один гектар посівної (зібраної) площі за окремими культурами та у розрахунку на одну фактичну (умовну) голову тварин.

Оцінка ефективності праці за допомогою показників продуктивності не відповідає цілям ринкової економіки стосовно отримання у короткостроковій перспективі – прибуток. Відповідно, у якості критерію економічної ефективності повинно виступати максимізація прибутку на одиницю трудових ресурсів або затрат, зокрема таким критерієм може виступати тільки показник рентабельності. Виходячи із цього, ефективність використання трудових ресурсів пропонується оцінювати за показником ефективності функціонування підприємства. За допомогою показників ефективності необхідно вирішити ряд методологічних питань: який вид прибутку використовувати; як із загальної суми прибутку виділити ту частку прибутку, яка була отримана за участі робітників. При виборі такого методу оцінки теоретично можна запропонувати два підходу до вирішення цієї проблеми.

Перший підхід пропонує використовувати прибуток, який застосовується для розрахунку рентабельності виробництва продукції. Такий підхід характеризується тим, що методика розрахунку прибутку достатньо повністю розроблена і будь-яке підприємство має у своєму розпорядженні необхідну інформацію. Складність даного підходу полягає у тому, що незалежно від того який прибуток буде прийнятий для розрахунку показника рентабельності праці, виникає друга проблема, яка пов'язана із оцінкою тієї частини прибутку, яка отримана від участі робітника, тому необхідно розробити систему оцінки участі кожного робітника підприємства в отриманні прибутку.

Другий підхід пропонує використовувати прибуток, який отриманий робітником у результаті своєї праці. Вважається, що для оцінки ефективності праці підходить отриманий прибуток у розрахунку на одиницю виробленої продукції тому, що у його формуванні приймають участь робітники. Наступним етапом є розрахунок рентабельності одиниці продукції. На основі наявних статистичних даних можна проаналізувати залежність між трудомісткістю продукції та рентабельністю. На рис. 3 відображені темпи трудомісткості основних видів продукції, які виробляють на сільськогосподарських підприємствах та темпи їх рентабельності.

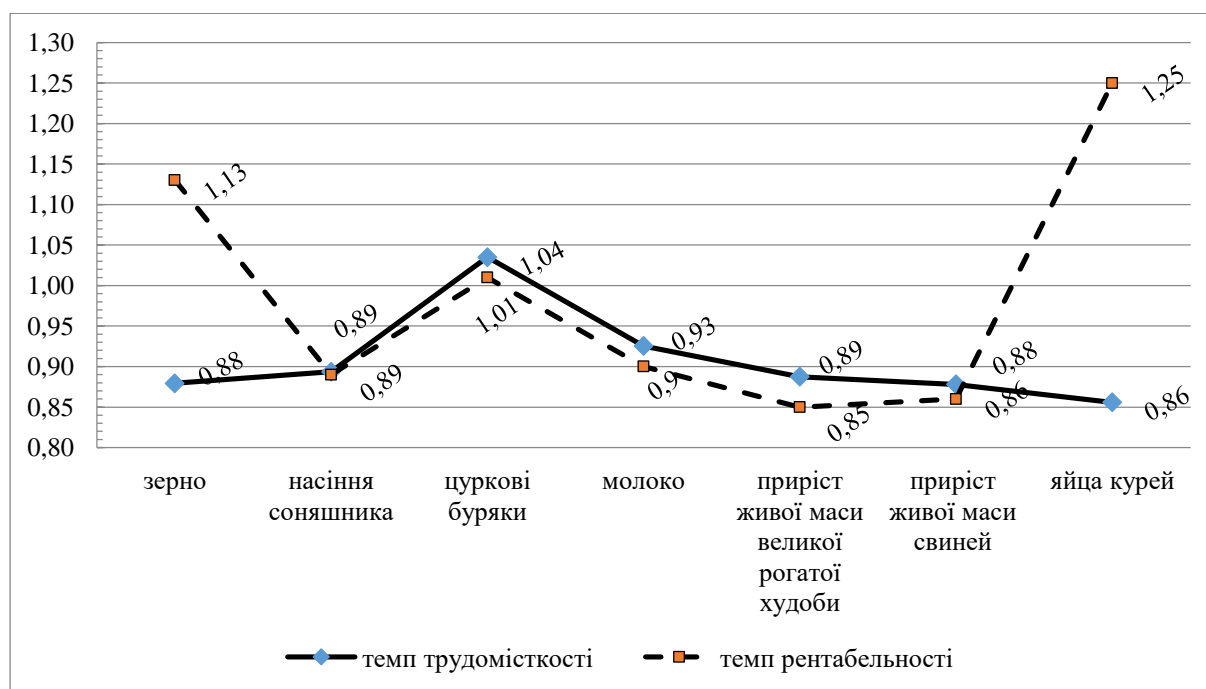

Рис. 3. Середні темпи трудомісткості та рентабельності виробництва основних видів продукції у сільськогосподарських підприємствах України за 2010-2014 рр.

Джерело: розраховано на основі [7]

Ствердження стосовно залежності продуктивності праці та рентабельності виробництва продукції підтверджується зображенням темпів цих показників по окремим видам продукції на сільськогосподарських підприємствах (рис. 3).

Відповідно, із зниженням трудомісткості підвищується рентабельність продукції, зокрема темп трудомісткості виробництва зерна на сільськогосподарських підприємствах у середньому за 2010-2014 рр. знижується на 12 %, а при цьому темп рентабельності підвищується на 13 %. Характерно виражена залежність між показниками проявляється за виробництва продукції птахівництва: трудомісткість виробництва яєць курей знизилась на 14 %, а рентабельність підвищилась на 25 %. Таким чином, можна зробити висновок, що якщо оцінка продуктивності праці, яка виражена через темп трудомісткості, нижче нуля, то праця робітників за виробництва продукції ефективна.

Для аналізу продуктивності праці у динаміці або просторово (порівняння між підприємствами) застосовують статистичні показники – індекси. Зміни продуктивності праці при виробництві окремих видів продукції характеризуються індивідуальним індексом, який розраховується діленням продуктивності праці у звітному періоді на продуктивність у базисному періоді. По групі різнорідних видів продукції розраховують індекс продуктивності праці (трудоий індекс):

$$I_t = \frac{\sum t_0 q_1}{\sum t_1 q_1} \quad (6),$$

де I_t – продуктивність праці; t_0 , t_1 – трудомісткість окремого виду продукції у базисному та звітному періоді; q_0 , q_1 – кількість продукції у базисному та звітному періоді.

Виробництво продукції в сільському господарстві супроводжується витратами живої та уречевленої праці. Загальні витрати цих видів праці в економічній літературі одержали назву сукупних, а продуктивність праці більш точно визначається саме за сукупними її витратами, але їх визначенню перешкоджає складність перерахування праці, уречевленої в будівлях, техніці, устаткуванні, в живій праці. Тому у сільському господарстві продуктивність праці вимірюється витратами лише живої праці.

Необхідність підвищення продуктивності праці полягає у тому, що виробництво одиниці продукції вимагає зниження частки живої праці, позитивний ефект від дії різних факторів на продуктивність праці визначається шляхом виявлення відносної економії чисельності працівників.

Продуктивність праці у сільському господарстві знаходиться під впливом різних факторів, які доцільно об'єднати у групи із розмежуванням на зовнішні та внутрішні. Зовнішніми факторами продуктивності праці є загально-економічні, природного середовища, галузеві та інші, які формують показники продуктивності праці. Внутрішні фактори продуктивності праці залежать від прийняття організаційно-управлінських рішень: організація виробництва та праці працівників; менеджмент; технічний рівень виробництва; фондоозброєність; структура виробництва продукції; кваліфікація та компетентність працівників; мотивація праці, покращення умов праці тощо.

Сучасна наука пропонує розглядати чинники продуктивності праці за ступенем дії на неї [8, 9]. Фактори підвищення продуктивності праці на сільськогосподарських підприємствах можна об'єднати у групи: природно-кліматичні, організаційні, економічні, виробничі.

Природно-кліматичні – це показники, які характеризують територіальне розміщення підприємства, зовнішнє природне середовище, клімат та якість ґрунтів, зокрема кількість середньої температури, кількість опадів, родючість сільськогосподарських земель. Організаційні чинники представляють концентрацію виробничих фондів та трудових ресурсів: спеціалізація та концентрація виробництва, прогресивні форми праці та менеджмент, розвиток диверсифікації. Економічні фактори – це показники матеріальної та моральної зацікавленості працівників у скороченні затрат праці, дотримання трудової дисципліни, підвищення кваліфікації працівників, покращення умов праці, побуту та відпочинку працівників. До виробничих факторів відносять предмети та засоби праці, які безпосередньо впливають на обсяги виробленої продукції та ефективне використання трудових ресурсів, зокрема високоврожайні сортові культури; племінні тварини; технічне переоснащення новою низьковитратною технікою; енергоощадні технології на умовах ресурсозбереження; комплексна механізація та автоматизація трудових процесів; ефективне використання будівель, споруд та техніки; меліорація та мінімальне оброблення земель; ліквідація простоїв за вини несправної техніки. Отже, підвищення продуктивності праці – це складна задача, яка має велике не лише теоретичне, але й практичне значення та потребує розрахунку показників, що характеризують ефективність використання трудових ресурсів.

Висновки. Підвищення продуктивності праці та її оцінка займає одне із важливих управлінських рішень на сільськогосподарських підприємствах. З цим показником пов'язують рівень соціально-економічного прогресу та ефективної діяльності на рівні окремих підприємств, галузей та економіки країни у цілому. Динаміка продуктивності праці показує можливості суспільства для реалізації соціально-економічних цінностей. В нашій країні показник продуктивності праці зник із офіційної статистики й наводиться у вартісному вираженні як відношення вартості виробленої продукції до чисельності працівників, зайнятих у виробництві даної продукції. Розвиток аграрної економіки можливий тільки на основі підвищення продуктивності праці та ефективного використання виробничих потужностей, у тому числі трудових ресурсів на сільськогосподарських підприємствах. Назріла необхідність сконцентрувати увагу на факторах, які впливають на розширене відтворення капіталу й спроможні повністю використати внутрішні ресурси. Вважаємо за потрібне переглянути регіональні програми щодо підвищення продуктивності праці, де слід передбачити розробку заходів по підвищенню продуктивності праці на сільськогосподарських підприємствах, організацію статистичної служби, спрямовану на ведення обліку затрат праці, науково-методичне забезпечення оцінки ефективного використання трудових ресурсів.

Список використаних джерел

1. Кириченко К. Я. Ефективність використання трудових ресурсів у сільському господарстві Харківської області / К. Я. Кириченко // Розвиток системи державного управління в Україні. – 2012. – Вип. 3 (38). – С. 171-178.

2. Чорна Р. М. Продуктивність праці у сільському господарстві як основний чинник, що визначає науково-технічний прогрес галузі / Р. М. Чорна // Продуктивність агропромислового виробництва. Економічні науки. – 2013. – Вип. 23. – С. 126-133.

3. Данилова О. А. Аналіз ефективності використання трудових ресурсів господарств населення на селі в контексті підвищення якостей освітніх послуг / О. А. Данилова // Таврійський державний агротехнічний університет. – 2013. - № 2 (5). – С. 75-82.

4. Макконелл К. Экономика: принципы, проблемы и политика / К. Макконелл, С. Брю. – Пер. з англ. 11-е изд. – К : Хагар – Делос, 1993. – 785 с.

5. Васильєва О. О. Напрями зростання продуктивності праці у сільському господарстві / О. О. Васильєва // Таврійський державний агротехнічний університет. – 2013. - № 2 (6). – С. 84-93.

6. Чернега І. І. Сутність механізму ефективного використання трудового потенціалу [Електронний ресурс] / І. І. Чернега – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vkhnauekon/2010_11/pdf/24.pdf.

7. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу – <http://www.ukrstat.gov.ua>

8. Парамонова К. М. Розробка програми підвищення продуктивності праці / К. М. Парамонова, Л. І. Федулова // Вісник КНУТД. – 2012. - № 6. – С. 320-325.

9. Сергійчук С. І. Управління продуктивністю праці через редукцію витрат й результатів праці / С. І. Сергійчук // Вісник ХНУ. – 2008. - № 3. – Т. 3. – С. 44-50.

Список джерел у транслітерації / References

1. Kyrychenko K. Ya. Efektyvnist' vykorystannya trudovykh resursiv u sil'skomu hospodarstvi Kharkivs'koyi oblasti / K. Ya. Kyrychenko // Rozvytok systemy derzhavnoho upravlinnya v Ukraini. – 2012. – Vyp. 3 (38). – S. 171-178.

2. Chorna R. M. Produktyvnist' pratsi u sil'skomu hospodarstvi yak osnovnyy chynnyk, shcho vyznachaye naukovo-tekhnichnyy prohres haluzi / R. M. Chorna // Produktyvnist' ahropromysloвого vyrobnytstva. Ekonomichni nauky. – 2013. – Vyp. 23. – S. 126-133.

3. Danylova O. A. Analiz efektyvnosti vykorystannya trudovykh resursiv hospodarstv naselennya na seli v konteksti pidvyshchennya yakostey osvitnikh posluh / O. A. Danylova // Tavriys'kyy derzhavnyy ahrotekhnichnyy universytet. – 2013. – Vol. 2 (5). – S. 75-82.

4. Makkonell K. Ekonomika: principy, problemy i politika / K. Makkonell, S. Bryu. – Per. z ang. 11-e izd. – K : Hagar – Delos, 1993. – 785 s.

5. Vasyl'yeva O. O. Napryamy zrostantnya produktyvnosti pratsi u sil'skomu hospodarstvi / O. O. Vasyl'yeva // Tavriys'kyy derzhavnyy ahrotekhnichnyy universytet. – 2013. – Vol. 2 (6). – S. 84-93.

6. Cherneha I. I. Sutnist' mekhanizmu efektyvnogo vykorystannya trudovoho potentsialu [Elektronnyy resurs] / I. I. Cherneha – Rezhym dostupu: http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vkhnauekon/2010_11/pdf/24.pdf.

7. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu – <http://www.ukrstat.gov.ua>

8. Paramonova K. M. Rozrobka prohramy pidvyshchennya produktyvnosti pratsi / K. M. Paramonova, L. I. Fedulova // Visnyk KNUTD. – 2012. – Vol. 6. – S. 320-325.

9. Serhiychuk S. I. Upravlinnya produktyvnistyu pratsi cherez reduktsiyu vytrat y rezul'tativ pratsi / S. I. Serhiychuk // Visnyk KhNU. – 2008. – Vol. 3. – T. 3. – S. 44-50.

ANNOTATION **METHODICAL APPROACHES TO THE EVALUATION OF LABOR** **PRODUCTIVITY IN AGRICULTURAL ENTERPRISES**

***POLYOVA Olena, Doctor of Economic Sciences,
 associate professor of the Department of Finance and Credit,
 Vinnytsia National Agrarian University
 (Vinnytsia)***

Methodology of evaluation of the effectiveness of the agricultural enterprises labor resources use is examined in the article. The condition and dynamics of labor productivity in the agricultural enterprises of Ukraine are researched. Advantages and disadvantages of various methods of labor productivity evaluation in agricultural production connected with peculiarity, use and information base of the indicators calculation are determined. Factors of labor productivity improvement, combined into groups: natural and climatic, organizational, economic and manufacturing have been examined.

It is found that methodological base of labor productivity is the relation of the activity result to the amount of resources used to produce it, in other words, evaluation of effectiveness of labor resources use is done.

Key words: labor resources, labor productivity, effectiveness of labor resources use, labor productivity indicators, labor content, factors of labor productivity improvement, agricultural production, effective production.

Tabl. 1. Figure. 1. Form. 5. Lit. 9.

АННОТАЦИЯ **МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ ПРОИЗВОДИТЕЛЬНОСТИ** **ТРУДА НА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ**

***ПОЛЕВАЯ Елена Леонидовна,
 доктор экономических наук,
 доцент кафедры финансов и кредита
 Винницкий национальный аграрный университет
 (г. Винница)***

В статье рассмотрена методология оценки эффективности использования трудовых ресурсов сельскохозяйственных предприятий. Исследовано состояние и динамику производительности труда на сельскохозяйственных предприятиях Украины. Определены преимущества и недостатки различных методов оценки производительности труда производства сельскохозяйственной продукции, что связано с особенностью, использованием и информационной базой расчета показателей. Рассмотрены факторы повышения производительности труда, которые объединены в группы: природно-климатические, организационные, экономические и производственные.

Установлено, что методологической основой производительности труда является отношение результата деятельности к массе ресурсов, использованных для его получения, то есть осуществляется оценка эффективности использования трудовых ресурсов.

Ключевые слова: трудовые ресурсы, эффективность использования трудовых ресурсов, производительность труда, показатели производительности труда, трудоемкость, факторы повышения производительности труда, сельское хозяйство, эффективное производство.

Рис. 3. Табл. 1. Форм. 5. Лит.9.

Інформація про автора

ПОЛЬОВА Олена Леонідівна – доктор економічних наук, доцент кафедри фінансів та кредиту, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна,3, e-mail: elenapolevaja33@rambler.ru)

POLYOVA Olena - Doctor of Economic Sciences, associate professor of the Department of Finance and Credit, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnitsa, 3, Soniachna str., e-mail: elenapolevaja33@rambler.ru).

ПОЛЕВАЯ Елена Леонидовна – доктор экономических наук, доцент кафедры финансов и кредита, Винницкий национальный аграрный университет (21008, г. Винница, ул. Солнечная,3, e-mail: elenapolevaja33@rambler.ru).

